

Дейкун О. П.,

аспірант кафедри англійської філології та філософії мови
Київського національного лінгвістичного університету

ЗМІНИ ПЕРСПЕКТИВ В УКРАЇНСЬКИХ ТЛУМАЧЕННЯХ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЗАГОЛОВКІВ BBC NEWS

Анотація. Ця стаття виокремлює реперспективізаційні моделі перекладу суб'єктно-предикативних конструкцій англійськомовних заголовків на новинному сайті BBC News Україна за 2021–2024 роки. Суб'єктно-предикативні побудови як найбільш поширений різновид граматикизованих конструкцій здебільшого заповнюють позиції привернення уваги чи її утримання заголовків, тоді як перша з них може поділятися на первинну і вторинну. У статті доведено, що суб'єктно-предикативні конструкції англійськомовних заголовків здебільшого відтворюють за допомогою реперспективізації. Останню втілено у двох перекладацьких моделях, зокрема у зміщенні перспективи зображення ролей суб'єкта, а також у зміщенні фокусу з пацієнса в оригіналі на агенс в українському тлумаченні. Реперспективізація на рівні диспозиції залежить від наявності в англійськомовних заголовках однієї або двох позицій привернення уваги, що відповідно й зумовлює висунення перекладених структур чи збереження їх в іншій позиції.

У заголовках з однією позицією привернення уваги відбувається зміщення перспективи в суб'єктно-предикативних конструкціях під час зображення ролей суб'єкта, а також із пацієнса в оригіналі на агенс в українському відтворенні. При цьому відповідники англійськомовних структур, що заповнюють позиції спонування до прочитання тексту, у перекладі висувають у позицію привернення уваги задля акцентування власне інцидентів для української аудиторії. У заголовках із двома позиціями привернення уваги – первинною і вторинною – у суб'єктно-предикативних структурах відбувається зміщення перспективи з пацієнса в оригіналі на агенс у тлумаченні. Водночас відвідники до мовних одиниць з англійського первинного привернення зберігають у кінці власне позиції привернення уваги в українському відтворенні, надаючи вітчизняним читачам додаткову інформацію про подію.

Ключові слова: моделі перекладу, зміщення перспективи, агенс, пацієнс, суб'єктно-предикативні конструкції, заголовок, BBC News

Постановка проблеми. Медійний переклад вважає на механізми функціонування ЗМІ [1], які вважаються продовженням людського сприйняття і поведінки [2, с. 26]. Відповідно новинний різновид медійного дискурсу відзначається специфікою організації: гіпертекстовою, утвореною внаслідок нелінійної взаємодії текстів на сторінці, та гіпермедійною, що поєднує зображення, аудіо, відео й мультисенсорні відчуття [2, с. 21]. Основу структурування гіпертексту й гіпермедія як інтерактивних і нелінійних мережевих систем [2, с. 21]. складають заголовки, організація і відтворення яких підлаштовуються під названі медійні структури. Заголовок – це мінітекст, що подає багато інформації в стислий спосіб, вдаючись до власних граматичних правил [3, с. 372], точно й лаконічно відтворює зміст і цілі повідомлення [4, с. 101–102].

Останні перекладацькі дослідження вивчають клікбайтність заголовків в аспекті тлумачення [5], відтворення англійських заголовків арабською [6], постредагування машинного тлумачення англійських заголовків китайською [7]; особливості та труднощі тлумачення газетних заголовків українською мовою тощо [8], однак оминають увагою лінгвориторичний аспект, який полягає у врахуванні впливової функції заголовків під час перекладу.

Задіяний при цьому риторичний інструментарій, що пояснює організацію англійськомовних новин і заголовків та їхній переклад українською мовою, охоплює канони текстопобудови та способи впливу [9, с. 11]. Канони текстопобудови містять *інвенцію* (вибір теми), *диспозицію* (розміщення змісту), *елокуцію* (мовне оформлення змісту) [9, с. 25–26] та *перформацію* (поширення повідомлення); а способи впливу – *логос* (звернення до мислення), *патос* (апеляція до емоцій) та *етос* (вплив через довіру) [9, с. 25–26].

Риторичний канон диспозиції першопочатково слугував для розподілення аргументів у найбільш доладному і ефективному порядку [10] задля максимального впливу на реципієнтів. Утім у новинному дискурсі риторичну диспозицію застосовують для поділу заголовка на три позиції в аспекті розподілу уваги адресата: її *привернення*, *утримання* та *спрямування* читача до сприйняття новинного тексту повністю [11, с. 1–5], пор.: *Mariah Carey's mother and sister die on the same day – Mamu i sestra Mepai Keri померли в один день. Причини – таємниця* (BBC 27 серп. 2024). У наведених заголовках позицію привернення уваги заповнюють мовні одиниці на позначення родичів співачки *Mariah Carey's mother and sister – mamu i sestra Mepai Keri*, позицію утримання представлено присудками *die – померли* зі вказівкою на стан родичів зірки, а позиція спонування до прочитання тексту містить обставини *on the same day – в один день*. У перекладі також наявна вторинна спонукальна позиція, заповнена окремим реченням *Причини – таємниця*, щоб змусити читачів звернутися до тексту й дізнатися обставини смерті родичів.

Водночас елокуція – наступний канон риторики [12, с. 10–11] – передбачає правильний вибір і поєднання слів і *конструкцій* [13] для адекватного представлення тексту і створення риторичних ефектів [11]. Морфосинтаксичні конструкції (*morphosyntactic constructions*) тлумачать як будь-які стійкі поєднання форми та функції [14, с. 5; 17], або форми і значення [15, с. 4], заковані в ментальному лексиконі носіїв мови [16, с. 187]. У ракурсі парадигматики конструкції поділяють на три різновиди: *цільні*, *лексикалізовані* та *граматикалізовані* [17, с. 62–63]. Останні є найбільш уживаними й охоплюють побудови на позначення руху, модальності, означальних і порівняльних відношень тощо. Одним із чільних різновидів граматикизованих конструкцій є суб'єк-

тно-предикативні, представлені поєднанням підмета й присудка здебільшого в позиції привернення чи утримання уваги заголовка. Їхній перший компонент зазвичай виражено іменником чи займенником, а другий – предикатом із різною семантикою, пор.: *Bear shot dead by 70-year-old hunter in France* (BBC 20 лист. 2021) – *Ведмедиця напала на 70-річного мисливця. Той її застрелив* (BBC 21 лист. 2021). Суб'єктно-предикативну конструкцію оригіналу *bear shot dead*, що має за перший компонент іменник *bear* на позначення тварини, а за другий – присудок *shot dead* зі вказівкою на її стан, розміщено в позиції привернення уваги. Цю суб'єктно-предикативну конструкцію *bear shot dead* перекладають зі зміщенням перспективи з наслідків події в оригіналі на її початок у тлумаченні суб'єктно-предикативною структурою *ведмедиця напала*, тоді як обидві побудови заповнюють позиції привернення уваги заголовків обох мов.

Тлумачення українською мовою суб'єктно-предикативних конструкцій англійських заголовків відбувається за допомогою перекладацьких моделей, які розглядаємо як сталі когнітивні шаблони, чільне місце серед яких посідає реперспективізація, тобто зміна перспективи зображення ситуації або події.

Аналіз досліджень. Термін «перспектива» означає в лінгвістиці інтерпретацію частин об'єктів, елементів складного стану речей чи їхніх взаємозв'язків із певного погляду [18, с. 18]; а в когнітивному мовознавстві перспективу розуміють як спосіб огляду ситуації [19, с. 73], позначаючи когнітивну здібність людини сприймати об'єкти з певної просторової точки [20, с. 86]. З оперттям на наведені визначення перспективу тлумачимо як інтерпретацію ситуації, стану речей, об'єктів чи взаємозв'язків із певної позиції. Похідне від «перспективи» поняття реперспективізації в останніх наукових розвідках розуміють як зміну способу інтерпретації події [21, с. 42] чи її певних аспектів [22]; як форму концептуального руху в ментальному просторі суміжності, зумовлену прагматичними міркуваннями, як-от заміну одного терміну іншим через гіперонімію, зміну часових форм чи осіб [23; 24, с. 269] тощо. Спираючись на наведені визначення, у цій статті перекладацьку реперспективізацію розуміємо як зміщення погляду з одних речей/відношень в оригіналі на інші в тлумаченні

Останні праці загалом зосереджуються на вивченні реперспективізації як різновиду дискурсивної стратегії [25], її роль у межах контексту й контекстуальності в англійськомовному художньому дискурсі [18], у ракурсі стилістичних прийомів у сучасній американській прозі [26]; а також параметрів нарративної перспективізації [27]. Однак сучасні дослідники мало враховують застосування реперспективізації в перекладі загалом і в новинному дискурсі зокрема, про що свідчить використання її суто в кількох розвідках. Ці праці охоплюють техніки емоційної й репутаційної зміни перспективи під час відтворення англійських заголовків [11]; зміну перспективи як семантичного фокусу для тлумачення оказіоналізмів і порівнянь оригіналу в творах Дж. Гріна [28].

Мета статті полягає в тім, щоб виокремити реперспективізаційні моделі перекладу суб'єктно-предикативних структур заголовків англійського оригіналу українською мовою, які передбачають зміну фокусу під час тлумачення. За матеріал розвідки правлять англійськомовні заголовки новинного сайту BBC News (<https://www.bbc.com/news>) та їхні українськомовні відповідники на онлайн-сторінці BBC News Україна (<https://www.bbc.com/ukrainian>) за 2021–2024 роки.

Виклад основного матеріалу. Реперспективізаційні моделі, задіяні під час перекладу, залежать від наявності в заголовках первинної або вторинної позиції привернення уваги. Первинна позиція привернення уваги розташовується на початку англійського заголовка, а вторинна – через двокрапку після неї, пор.: *Ruby Franke: Parenting advice YouTuber pleads guilty to child abuse* (BBC 18 груд. 2023) – *Авторка YouTube-каналу з порадами батькам визнала, що знущала з власних дітей* (BBC 19 груд. 2023). У заголовку оригіналу первинну позицію привернення уваги заповнено тематичним класифікатором *Ruby Franke* на позначення блогерки. Вторинна позиція привернення уваги після двокрапки містить конструкцію *parenting advice YouTuber* зі вказівкою на рід діяльності позначеної особи. Проте в українському заголовку немає первинної позиції привернення уваги, чим зумовлене випущення прізвища блогерки і збереження конструкції *авторка YouTube-каналу з порадами батькам* на позначення діяльності, що відповідає одиниці *parenting advice YouTuber*, вжитій у вторинній позиції привернення уваги оригінального заголовка.

У межах указаних структурних особливостей заголовків BBC переклад англійськомовних суб'єктно-предикативних побудов, використаних у заголовках, виявив використання двох реперспективізаційних моделей: *зміщення перспективи зображення ролей суб'єкта та з пацієнса на агенс*.

У заголовках з однією позицією привернення уваги в оригіналі й перекладі модель зміщення перспективи в суб'єктно-предикативних конструкціях передбачає перенесення фокусу уваги з агенса на пацієнса, що зумовлює висунення одиниць на позначення останнього в позицію привернення уваги, а одиниці на позначення агенса – у позицію спонування, пор.: *Ukraine confirms Russia captured eastern city Lysychansk – Лисичанськ опинився під контролем Росії. Українські війська залишили місто* (BBC 03 лип. 2022). У наведеному прикладі суб'єктно-предикативну структуру *Russia captured eastern city Lysychansk*, що у формі активного стану позначає загарбницьку дію агенса, з позиції утримання уваги оригіналу, відтворено суб'єктно-предикативною конструкцією *Лисичанськ опинився* в пасивному стані внаслідок зміни перспективи із загарбника на захоплене місто. Ця зміна зумовлена необхідністю активувати безпекову потребу українських читачів, для яких важливе східне місто Лисичанськ.

Модель зміщення перспективи з пацієнса на агенс передбачає, що англійськомовні суб'єктно-предикативні структури з дієсловами у формі пасивного стану, які заповнюють позиції спонування або утримання уваги, відтворюють суб'єктно-предикативними конструкціями з предикатами у формі активного стану в позиції привернення уваги, пор.: *New Alan Turing £50 note design is revealed – Банк Англії показав нову полімерну купюру з Аланом Тюрінгом* (BBC 25 бер. 2021). Англійську суб'єктно-предикативну конструкцію у формі пасивного стану *New Alan Turing £50 note design is revealed*, що позначає оприлюднення нового дизайну фунта, у перекладі відтворено суб'єктно-предикативною структурою *банк показав* у формі активного стану з висуненням назви держустанови в позицію привернення уваги. Вказана зміна зумовлена тим, що Алан Тюрінг, до якого здійснює відсилку оригінал, менш відомий українській аудиторії за банк Англії.

Зміщення перспективи з пацієнса на агенс перекладі також охоплює зсув фокусу з жертв інциденту на джерело загрози

в суб'єктно-предикативних конструкціях у позиціях привернення уваги в заголовках обома мовами, пор.: *Texas woman injured after hawk drops snake on her* – *Змія і яструб одночасно напали на жінку, яка стригла газон* (BBC 09 серп. 2023). Англійську суб'єктно-предикативну конструкцію *Texas woman injured*, яка в позиції привернення уваги позначає жертву і нанесені їй пошкодження, переносять у перекладі в позицію спонування до читання. Натомість у позицію привернення уваги відтвореного заголовка висувають суб'єктно-предикативну структуру *змія і яструб напали*, яка акцентує джерело небезпеки. Таку реперспективізацію в перекладі зумовлено незвичністю інциденту, адже здобич (*змія*) та її мисливець (*яструб*) нехарактерно напали на людину одночасно. Крім того, мовну одиницю на позначення американського штату *Texas* опускають у перекладі, позаяк ця інформація менш важлива для українського, ніж для міжнародного читача.

Англійськомовні заголовки, що мають первинну і вторинну позиції привернення уваги, зазвичай у перекладі представлено заголовками зі збереженням двох позицій або з однією позицією привернення уваги, що впливає на зміну перспективи з пацієнса на агенса в їхніх суб'єктно-предикативних структурах.

Перший варіант виявляється у збереженні двох позицій привернення уваги в перекладі на тлі зміщення перспективи з пацієнса на агенса, пор.: *Nigeria school abduction: Hundreds of girls released by gunmen* – *Викрадення 300 школярок. Обзороші злочинці звільнили дівчат у Нігерії* (BBC 02 бер. 2021). Вторинну позицію привернення уваги оригіналу, яку займає суб'єктно-предикативна конструкція *hundreds (of girls) released*, заповнено в перекладі конструкцією *злочинці звільнили*, що свідчить про зміщення перспективи з пацієнса, представленого заручницями, на агенса, позначеного терористами. Водночас конструкція *hundreds of girls* із вторинної позиції привернення уваги оригіналу співвідноситься з побудовою *викрадення 300 школярок* у первинному приверненні уваги перекладу задля формування співчуття до дівчат. Водночас видається, що заміна іменника *hundreds* на числівник *300 (школярок)* менш ефективно впливає на українських читачів через точність кількості викрадених дівчат.

Другий варіант змін полягає в тім, що одиниці з первинної позиції привернення уваги оригіналу переносять у кінець позиції привернення уваги в тлумаченні зі зміщенням перспективи з жертви події у вторинній позиції привернення уваги оригіналу на джерело небезпеки в позиції привернення уваги перекладу, пор.: *London's West End: Man crushed by telescopic urinal dies* – *Висувний туалет у центрі Лондона розчавив людину. Як це сталося* (BBC 27 січ. 2023). У наведених прикладах конструкцію *туалет розчавив*, співвідносну з формою пасивного стану *man crushed* у вторинній позиції привернення уваги, переносять із позиції спонування до читання в позицію привернення уваги, акцентуючи джерело небезпеки. Водночас первинну позицію привернення уваги оригіналу *London's West End* на позначення району Лондона хоч і не представлено в перекладі, але її відтворено конструкцією *у центрі Лондона* і винесено в кінець позиції привернення уваги, позаяк українським читачам більш цікава незвична подія.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Перекладацька модель реперспективізації використовується для тлумачення суб'єктно-предикативних конструкцій оригіналу в заголовках BBC українською мовою. Реперспективізацію представлено двома перекладацькими моделями зміщення

перспективи зображення ролей суб'єкта й перенесення фокусу з пацієнса в оригіналі на агенса у відтворенні. Загалом реперспективізація залежить від уживання конструкцій в позиціях первинного або вторинного привернення уваги заголовків обох мов та в ракурсі перекладу відбувається на двох рівнях, а саме елокуційному й диспозиційному. У заголовках з однією позицією привернення уваги відбувається зміщення перспективи зображення ролей суб'єкта та з пацієнса в оригіналі на агенса у тлумаченні. При цьому суб'єктно-предикативні побудови розташовуються в позиції спонування в оригінал, а їхні витлумачені аналоги висувають у позицію привернення уваги, щоб акцентувати на події для вітчизняних читачів. У заголовках із первинною і вторинною позиціями привернення уваги суб'єктно-предикативні конструкції зазнають зміщення перспективи з пацієнса в оригіналі на агенса у перекладі, а конструкції в позиції первинного привернення уваги оригіналу відтворюють наприкінці позиції привернення уваги українського заголовка, щоб повідомити читачам додаткову інформацію про інцидент.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у виокремленні реперспективізаційних моделей перекладу граматикалізованих структур на матеріялі заголовків інших англійськомовних новинних видань.

Література:

1. Pidhrushna O. Media Content Translation. UK: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. 124 с.
2. Gnach A., Weber W., Engebretsen M., Perrin D. Digital Communication and Media Linguistics: With Case Studies in Journalism, PR, and Community Communication. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 307 с.
3. Halliday M. An Introduction to Functional Grammar. Melbourne: Hodder & Stoughton, 1990. 384 с.
4. Iwama K., Kano Y. Multiple News Headlines Generation using Page Metadata. *ACLWeb: Association for Computational Linguistics*, 2019. С. 101–105.
5. Lilik Untari, SF. Luthfie Arguby Purnomo, SF. Lukfianka Sanjaya Purnama, Giyoto Giyoto. Clickbait and translation: Proposing a typology of online news headline transcreation strategies. *Studies in English Language and Education*. 2023. № 10(3). С. 1452–1466.
6. Mehawesh M., AL-Allawi S. M. Challenges in Translation News Headlines: A Case of English Headlines Rendered into Arabic. *World Journal of English Language*, 2024. № 14(5). С. 515.
7. Yang Y., Liu R., Qian X., Ni J. Performance and perception: machine translation post-editing in Chinese-English news translation by novice translators. *Humanities and Social Sciences Communications*, 2023. № 10(1). С. 1–8.
8. Зіненко Н. В. Особливості та труднощі перекладу газетних заголовків. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному полікультурному суспільстві*, 2020. С. 295–298.
9. Aristotle. Poetics. UK: Nick Hern Books, 2020. 60 с.
10. Charlesworth D. Re-presenting subversive songs: Applying strategies for invention and arrangement to nontraditional speech texts. *Communication Teacher*. 2010. № 24. С. 122–126.
11. Potapenko S. Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. *SHS Web of Conferences*. 105, 02001. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>.
12. Риторика: навч. посібн. / упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247 с.
13. Saffy E. Introduction to Aristotelian Rhetoric. *Saffy Collection – All Textual Materials*, 2018. URL: https://digitalcommons.unf.edu/saffy_text/643/ (дата звернення: 30.08.2024).

14. Croft W. *Morphosyntax: Constructions of the World's Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 340 c.
15. Hoffmann T. *Construction Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 336 c.
16. Zeschel A. What's (in) a construction? *New Directions in Cognitive Linguistics*, 2009. C. 185-200.
17. Tomasello M. First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*. 2000. Vol. 11, №1/2. C. 61–82.
18. Kovalchuk L.V. Reperspectivation as a factor of topic recontextualization. *Science and Education*. 2015. Vol. III (16), Issue 70. C. 18–20.
19. Langacker R. W. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 c.
20. Langacker R. W. *Grammar and Conceptualization*. Berlin, N. Y.: Mouton de Gruyter, 2000. 430 c.
21. Голідей Р. Напролом. Мистецтво перетворювати перешкоди на перемоги. К. : Наш формат, 2017. 168 с.
22. Zeman S. Confronting perspectives: Modeling perspectival complexity in language and cognition. *Glossa: a journal of general linguistics*, 2017. № 2(1):6. doi: <https://doi.org/10.5334/gjgl.213>
23. Graumann CF Kallmeyer W. Perspective and Perspectivation in Discourse. An Introduction. *Perspective and Perspectivation in Discourse*. 2002. C. 1–11.
24. Dröbiger H.-H. On Palimpsests: How to Use this Concept for Translation Studies. In *Memoriam Gérard Genette (1930-2018)*. *Athens Journal Of Philology*. 2018. № 5(4). C. 261–284.
25. Gajir T. H. *Discourse Strategies and the Evocation of Solidarity in Chimamanda Ngozi Adichie's Novels* : Doctoral Dissertation / University of Ibadan. Nigeria, 2017. 292 c.
26. Мироненко Т., Добровольська, Л. До питання контексту у сучасній американській прозі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, 2014. № 48. С. 213–215.
27. Zeman S. Parameters of Narrative Perspectivization: The Narrator. *Open Library of Humanities*, 2020. № 6(2). <https://doi.org/10.16995/olh.502>
28. Doichyk O. Ya., Bylytsia, U. Ya. Linguo-Stylistic Properties of John Green's Idiostyle in Ukrainian Translation (Based on the Novels Paper Towns and the Fault in Our Stars). *Transcarpathian Philological Studies*. 2023. № 2(27). C. 149–155.

Deikun O. Perspectivation switch in the Ukrainian translations of the English BBC News headlines

Summary. This paper singles out reperspectivation patterns of translation of the Subject-Predicate structures in the English headlines of BBC News website throughout 2021–2024. Being the most used grammaticalized structures, Subject-Predicate constructions predominantly fill the attention-grabbing or attention-keeping positions whereas the first one may have primary and secondary subpositions. The paper finds that the Subject-Predicate constructions of English headlines are mostly reproduced by means of reperspectivation. The latter rests on two translation patterns: the perspectivation switch in depicting a referent's roles; and the perspectivation switch from the patient in the original to the agent in the rendering. Perspectivation occurs at the level of disposition depending on the primary and secondary subpositions of attention-grabbing in the original headlines, which causes the foregrounding of the translated Subject-Predicate constructions or keeping their reproduced units in a different position. In the headlines with one attention-grabbing position, the Subject-Predicate structures undergo a perspectivation switch of depicting a referent's roles as well as a shift from the patient in the original to the agent in the translation. At the same time, the equivalents to the English structures, that fill in the nudging position, are foregrounded to the attention-grabbing position in the translation to emphasize the event for the Ukrainian readership. In the headlines with two attention-grabbing positions – primary and secondary – the perspective in the Subject-Predicative structures shifts from the patient in the original to the agent in the translation. In such a case the equivalents to linguistic units from the English primary attention-grabbing position are located in the end of the Ukrainian attention-grabbing position and provide additional information about the event.

Key words: patterns of translation, perspectivation switch, agent, patient, Subject-Predicate constructions, headline, BBC News.